ԵՐԿԱՍԻՐԱՑ

ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ

Երկրագունդն ամեն չորեքշաբթի օրերը պիտի հրատարակվի ։
Տարեկան գինն է 4 արծաթի մէկֆռանկանոց ։

Վեցամսեայն 2½ արծաթի մէկֆռանկ ։
Մէկ մէկ տեսրը 2 դրուշ է ։
Աստրագրութիւնք Յունվար 1 ին կը սկսին ։

Թիւ 25 1870 ՅՈՒՆԻՍ 20

Պարոննե՛ր ։

Մեր անմահ Սահմանադրութեան Ֆ. Տարեդարձն տօնելու համար պիտի ամեննին հոս հատուցած տեսնելնիս պզտիկ երեխայութեան ղպայումներն ու մեր հնարհակալութիւնը ընկերակցաց և բարեկամաց կոչուած ըլլալով, ուրիշ կերպով չեմ կրնար սկսիլ ; այլ նախ մեր գոհութիւնն յայտնելով Աստուծոյ որ պիտի Հայ ստեղծերէ՝ Երբին Վերհասութեան մեր ամենասիրելի և հզօր վեհապետին Սուլթան Ապտուլ-Ազիզ կայսեր այնչափ փառաւոր և այնչափ ազատական կառավարութեան տակ ։

Այս պարտաւորութիւնը կատարելէս վերջը, մեր առ օրերիս դաստիարակ և ծնողք, նա մանաւանդ առ վեհ բարերարն մեր Տէհնապուլ՝ հիմնադիրն վարժարանիս ունեցած սիրոյ և երախտագիտութեան զգացմունքներն արտայայտելու չեմ պանդավիր ։

Ի զուր մեր վեհապետին արդարութիւնն ու բարեմտութիւնը պիտի ներէր՞ պաշտօնեներու և աւազակութեանց հասնիլ՝ եթէ հատուցում ու կատարեալ գաստիարակութիւն մը պիտի այդ պաշտօնեներն արժանապէս կատարելու տրամադիր չըլլեր ։

Հայ գրականութիւնը վերակենդանանալու վրայ է այս վայրկենիս և մի այն մենէ, հայ երիտասարդութիւն, կախումն ունի նա, և մեր վարժարանը լուսոյ խոնարհ մը պիտի ըլլայ որուն ճառագայթներն պիտի տարածուին մեր ամենէն հեռաւոր հայրենակցաց խըղճերուն մէջ ։

Մեր բարերարաց խնամքներն միայն արտաքին ձեւին վրայ տարածուած չեն, մեր հոգւոյն ալ դաստիարակութեան

բարիքներն վայելելու կոչուած են :

Մայրաքաղաքիս բազմաթիւ վարժարանաց աշակերտաց հոս այսպէս խռնիլն տեսնելով ուրախութեամբ կը լեցուի սրտերնիս, ապահով ըլլալով թէ փիչ առենէն արեւմտեան էն քաղաքակիրթ ազգաց վրայ նախանձելու տեղի չ'ալիտի ունենանք :

Ողջոյն ձեզ, եղբայրք և քոյրք : Մխայնեմք ուրեմն մեր Ջանքերն ու վաստահութեամբ յ'ապագայն զարմած հայոց յուսածքներն, մեր ազգին յառաջդիմութենէն և բարեկեցութենէն գատ ուրիշ նախանձախնդրութիւն չ'ունենանք :

Մեր չուրջը կղերականութեան կոչուած բայց միւնոյն ազատական սկզբունքներով անած գրաստելանի ընկերներ տեսնելով, որք փիչ ժամանակէն այդ սկզբանց ճշմարիտ տարածիչներն ըլլալ չ'ալիտի դադրին, չ'եմք կրնար անտարբեր մնալ աստուածպետական կառավարութեան մը անհաչտելի տիրապետութեան առջեւ, և որ այլ մեր ժամանակին չ'համաձայնիր :

Մաղթեմք որպէսզի Հայ-Գաթոլիկ հասարակութեան վրայ առ երեսյթս տարածուող ամպը ճայթի վերջապէս չառաչմամբ, որպէսզի մեր հայրենակցաց անձահ իրաւունքներըն յայտնեն այդ ճայթումէն :

Կեցցէ՛ Սուլթան Ա.տօ-լել-Ա.զիզ խան :

Ց . Պ .

Պ . Բէզանդ Իզմիրլեան , Ե . Կարգի ուսանող, Վարժարանէս հրաժարելու պէտք ունենալով՝ հետեւեալ հրաժեշտը արտասանեց :

Եղբայրք ,

Կան վայրկեաններ՝ ուր չրթունք մինչ կարկամեալ կան , սիրտը կը դեղդեղեն մերթ զուարթ , մերթ տխրագին , կան ժամեր ուր հոգիք լեզուի պաշտօնը կը ստանձնեն գոյգես մեբենայաբար , և այլ հառաչը չունչ մը չէ որ կը կորսուի . բառ մ'է որ կ'անմահանայ , հոգի մ'է որ կը յեղափոխէ , խօսք մ'է որ լեզուաց քիմիագէտին նուրբ նրկատողութենէն կը վրիպի , դի հոգին է որ կը խօսի , և հոգւոյ լեզուն հոգին միայն կ'իմանայ : Այս լեզուաս բարոյականի մեծ հեղինակը դէպ ի լուսոյ քաւարանը ուղղեց 'զաչխարհի քայլերն , 'զոր ի խաւար անդը չրջած էին գերի անցեալն սիրապետող ոգիք : Այս լեզուաս Սինէի Աստուածախօսը արձակեց 'զիր չանթեր , որով , քառասուն հազար ոգիքն իրենց անբարոյականութեան դիրքեն և ժանգի զանգուածէն սրբեցաւ : Այս լեզուաս ահա նաև հոգիք հոգւոյ հետ , սիրտք սրտից հետ կը խօսին իրենց յաւիտեան մէջ , յաւիտենականութեան մէջ . կը խօսին երբ տարբեր ճեռներ 'զիրար կը սեղմեն , և այս՝ կամ երկու հեռաւոր կետ սրտերու վերստին իրար գըտնելու և կամ երկու մերձ սրտերու իրարմէ հեռանալու վայրկեանն է : Ա՜հ , մին որչափ երջանիկ , միւսն այնչափ աղետալի վայրկեան . . .

Եղբայրք , բեկեալ սիրտ մը այս վայրկեանին վերջին նուագ կը խօսի ձեզ :

Եղբայրք , աչխարհի կեանքն առնը կը կոչէ գիս . պիտի թողում 'զձեզ. միայ բարեաւ : Ո՜հ , Աստուած իմ , միշտ այսպէս նեկտարի բաժակին տակ դառնութեան մրուրը դտնել միմէ մարդկային յաւիտենական ճակատագրի՞ն է . սակայն ճակատագրին վրայ ողբալը անկարելւոյն եւսէն ընդհանուր չափ տխմարութիւն է , և միթէ ներելի՞ է ինձ այս բաժանման վրայ ողբալ՝ երբ յիշեմ խնամատարչի մը այն նըշանաւոր խօսքը թէ «հեռաւորութիւնը սիրոյ զարդն է .» այո՛ , ինչպէս աշխատութեան բռնադարձութիւնը անոր յաղթանակը , լուսոյ հալածմունքն՝ անոր ծաւալումը , նոյնպէս բաժանումը սիրոյ ևս քան զևս արծարծելը կ'ենթադրէ :

Եղբայրք , մեկնած ատենս ընծայ մը միայն ունիմ ձեզ նուիրելիք . ձեր

տրտին մէջէն, կ'ազաչեմ, խորշ մը տուէք իմ այս ընծային. Ձեզ բարեհաճ. մի մոռնաք զիս . . . այս է միակ նուէրս. զձեզ իմ սրտիս մէջ անմահ հայցուցած եմ ես. դուք զիս իմ այս նուէրս անմահացուցէք ձեր սրտին մէկ խորշին մէջ :

Բ. Իղոպլուեանց

ՍԷՐ ՀԱՅՐԵՆԻ

Ինչպէս արծիւն իր ժայռը, եղջերուն իր անտառը, մարդս ալ ունի ծննդավայր մը՝ որ հայրենիք կը յորջորջուի : Հոն կը ծնի, հոն կը մեծնայ, հոն կը սնի ; հոն կը պատռէ երեք խայտական խանձարուրը ; վերջապէս հոն կը ճաշակէ ֆիզիքական մարդը : Դէռ մանուկ՝ չորս բոլոր կ'ածէ իր աչքերը ; կը տեսնէ մարդոց շարք մը. ասոնցմէ ոմանք իր կենսատուներն եղած են, ոմանց գգուանքն ու խնամքն ստացած՝ մինչ մնացածն էր. ժը. պիտներով կ'ողջունէ զասնք՝ կեանց դռներէն ներս մտած առեն :

Այս վայրը այնչափ քաղցր է իրեն, որուն հաւասարելու համար ոչինչ կը գտնէ արեգական տակ. հոն ուրախ ու զուարթ է միշտ, և զայդ ուրախութիւնը նոյն իսկ ծնած երկրին օդին մէջ կը ծծէ : հոն գեղեցիկ յիշատակներու հետ կը խօսի. հոն անցուցած է իր մանկական գեղաժպիտ օրերը, օրեր անմեղութեան : հոն իջած է թոթով լեզուին կապերը՝ «հայրի՛կ, մայրի՛կ» ըսելով. վերջապէս հոն յղացած է մտերիմ բարեկամներ ընտրել, որոնք աշխարհիս ամեն երջանկութիւններէն թանկագին են. զանոնք տեսնելով՝ երեսը ժպիտ մը, սրտին մէջ թռունդ ու գոլորշանք յառաջ կուգայ :

— Ինչո՞ւ տխուր ես, հարցուցի բոլորակամներէս մէկուն,

— Երբ հայրենիք երթամ՝ երջանիկ կ'ըլլամ, պատասխանեց Սմբատ, որոյ սիրտը մանչուկ կրակին կը նախանձի՛ արդարև :

Ե. Փնացական

ԱԽՈՐԺԱՔ

Սրչալոյս ժամերը թռչներուն են. ըլոյոյ մտերիմներն են անոնք. քան զբանաստեղծ կը կանխեն, ու մեր պարտէզները, մեր ծառերուն վրա կ'իջնան. զառաջինն ցօղի չիթը անոնց թևերուն՝ տակ կը տատասոյ, առաջին չուղը ծնող այգին անոնք կ'ողջունեն, և հիացմամբ աչեր իլլոյս յառած սկսհամուռ երգել կ'սկսին. և այգ որ արևելքի ծիրանի ամպերէն վարդաստիւռ դուրս կը ծաւալանայ, տեսնալով այդ պզտիկներուն խառնը կ'ըսէ ինքնիրեն. Ա՛խ չարաճճիներ, դարձեալ լինէ կանո՞ւս եղեր են :

— Լռեցէ՛ք, պզտիկ աղմկիչներ, Թողէք որ երազներս չարունակեմ.

— Կը դոհսբառնեմք, պատասխանեն թռչնիկք, ու կը չարունակեն իրենց կենդանի նուագերդումները.

— Մի՛թէ կորուսած մայրերնիդ գտաք որ այդչափ կ'ուրախանաք.

— Այ՛, դիշերը ահաբեկած էր մեզ, լոյսը տեսանք ու կ'ուրախանամք. մենք լոյսոյ զաւակներն ենք.

Եւ մինչդեռ մենք երազներու մէջ կը թափառինք, թռչնոյ երախտագէտ աղաղակները արդէն արարածոց Սբարչին ոտքը կը բարձրանան . . . :

Ա՛հ, այդ աղաղակը որչա՛փ անձկագեղ է այն :

Թռչնիկները հրեշտակներուն կը նմանին, ոչ միայն անոր համար որ թևեր ունին, այլ նաև գի անոնց սէր յարատևութեամբ ու հաւատարմութեամբ կ'երգեն : Մեր պարտէզներուն երգեցիկները անոնք են, որ առաւօտն ուշ

սրտառուչ կերպիւ կը պաշտեն իրենց Աբարիչը : Մեր հակակայծէն չատ ա- ւելի կ'զգածին այդ փոքրիկ էակները , անոնց սիրտը երգ է համակ , երգը չա- րական , որ օդուն մէջ ու դէպ ի եր- կինն կը տարածվի , և ինչ որ վարդենի- եաց մէջ թառող սոխակին արշալոյսին կամ դիւերևան աստղերուն կ'ուղղվի , այն անխառն ու հոգիի յափշտակու- թեան մը լիաչունչ ու ամենասիսկու արտայայտութիւնն է :

Մարդս կ'զգայ , թռչնիկը զգալէն աւելի կը յափշտակվի , կը վառի , ու կ'ոգեւորի :

Ինչպէս է օդը մեզ համար , նոյնպէս է երգը քանի մը թռչնիկներու համար . երբ ալ չ'են երգեր կը հիւծին անոնք :

Ցարութիւնակի .

Ա Շ Ո Ւ Ն

Ողջո՜յն , պուրակը պճնեալ նշխարըդ հուսկ գալարեաց ,
Սաղարթդ խամրուն և գալկորակ ցիր ցան ի մարգ .
Ողջո՜յն , աւա՛րդ հուսկ պեղեցիկը . սուգ բնութեան
Վշտացելոյն քաղցր է , ե՛աչացս նիւթէ հաճոյս :
Ընդ առապարս գնամ մենիկ յերազուն քայլս ,
Գաղտըը է ինձ գիտել կրկին ցյեաին նուագ
Զոժգունակն արի՝ որ աղօտ նչդյք նուագալոյս
Ի պուրակին մնայն հազիւ թափանցեն հազ :
Ա՜յո , յաւուրս աշնան՝ յորում նուագդ բնութիւն ,
Ցաչս իւր քօղեալ առաւելուն հրապոյրք դիւթիչք ,
Չգաժեչտ մ'է սոյս մտերմի , յեաին ժպիտ
Շրթնեցրոյն՝ զոր մահն ալեհոսկ ցյասիաեան :
Ա՜յսպէս՝ պատրաստ թողուլ կենաց զգ հոգիդն ,
Ա՜րտասուելով 'ղերկայն աւուրցս նուագեալ յոյս ,
Վերադառնամ՝ և անձկալից բըբաց ի հիւ
Նկատեմ դեռ ըզբարեան՝ յոր վայելեցի ոչ :
Երկիր , արև , ձորք , բնութիւն քաղցր ու չքնաղ ,
Զեզ պարտիմ արդ չիթ մ'արտասուս յ'եղբը չերմիս ,
Ո՛հ քանի՜օն խնկարբոյր է օդն և ջինջ՝ ըյս ,
Գեղեցի՜կ է արփին յաչկունս մահացելոյն :
Ըղձայի ես քամել այժմիկ մինչ ցմրուր
Ցըսկիհն այս լի դառն լեղեաւ ու նեկտարիս ,
Անդ ի յատակ բաժակիս՝ ուր ըմպեմ գկեանս ,
Մնայր թերևս դեռ մի կաթիլ մեղուս քաղցս :
Վասն իմ արդեօք պահէ՞ր տակաւ մութ ապագայն
Կորուսելոյ երանութեան երջանիկ բաստ .
Թերևս ողի մի անծանօթ անդ ի խառն՝
Գիտակ խորոց հոգւոյս՝ տայր ինձ պատասխանի՜ . . .
Թռչնի ծաղիկն , յանձնէ խունկերն իւր զեփիւռին ,
Ա՜ռ կեան ե՛առ արփին ահա սոքա են իւր հրաժեշտք .
Ա՜ռանիմ ես , և ոգեակն իմ յիւր չունչ յեաին
Սլանայ պարէս տխրորակ ձայն մ'ու ներդաշնակ : Լ .

Կ . Պոլսէ .

ԱՏԱՄ ՍՄԻԹ

Եւ իւր սկզբանց վրայ Գ. Գուշճևի քննադատութիւնքը.

(Տես թիւ 20.)

Ա.յն դատողութիւնը՝ որով կը մեծարենք մեր բարոյականութիւնը, ըստ կարծեաց Սմիթի՝ ուրիշին բարոյականութեանը վրայ ընելիք դատողութիւնս նման չարունակութիւնն ու հետեւութիւնն է. բայց ի՞նչ ճամբով մարդուս միտքը այս դատողութեանց առաջնկն յ'երկրորդը կ'անցնի. ասի ամենանորը և ամենազօրաւոր խնդիրներէն մին է, որոյ վրայ ալիսի խօսքեր Սմիթ։ Ա.ր. դարձ, եթէ ընդունվի թէ ակամաւոր համակրական տպաւորութիւնը կրնայ բարոյական դատողութեան փոխվիլ, այս տպաւորութիւնը խախտ իրականան ըլլալով և առէյ նորոգուելով, բաւական դիւրին կ'ըլլայ Սմիթի տեսակնին մէջ՝ ուրիշին վարուցը վրայ մեր ըրած դատողութեանց ծագումը հասկնալ։ Բայց այնչափ պայծառ չը տեսնուիր թէ ի՞նչպէս կը դատենք մեր վարքը։ Ա.րդարև, մեր անձին համար բիչ համակրութիւն կը զգանք. մեր համակրութիւնը չը կրնար ուրեմն մեր բարոյականութեան վրայ ըրած դատողութիւններուս ուղիղ չափին ըլլալ։ Եւ օրմէհետև այս դատողութիւնը աներկրայելի դարձ մըն է, որ մեր բարոյական կենսոյ մէջ մկկզմկէ առելի յայտնի հաղորդուր հետեւութիւններ յառաջ կը բերէ, Սմիթ կը տիպարուի 'զայն մեզ բացատրել. մտիկ ընենք ուրեմն։ « Կ'ուզենք, կ'ըսէ, քննել մեր վարքը, իբր թէ անաչառ և արդար անձ մը ըլլայինք 'զայն քննելու. երբ 'զմեզ այդ անձին տեղ դնելով մանրակրկիտ բոլոր այն պատճառներուն, որք զարձել տուած են մեզի, համակրութեամբ կը հատանինք այն դատաստանին, զոր անաչառ և անչահասէր կը կարծենք. բայց մեր հակառակ պարագային մէջ, ենթադրեալ ականատեսին անհատնութեանը համակիր ենք։ » Կը խորհի ուրեմն Սմիթ թէ համակրութիւնն է տակաւին մեր բուն բարոյականութեան գաղափարը մեզ տուողը։

Կ'ենթադրէ թէ զարձելէն յետոյ երկու անձի կը բաժնուինք, որոց մին ինքզինքը անաչառ ականատեսին տեղ կը դնէ, և միւսը կը քննի այս ականատեսն. եթէ քննութիւնը նպատակաւոր է, յայնժամ մեր խակ որ զմեզ մեր վարուցը ականատես ենթադրելնիք, մինչև որչեալ կէտ մը կը զգանք ի մեզ 'զայն համակրութիւն' զոր իրական ականատես մը պիտի ունենար, առ նուազն կը պատկերեմք 'զայն ի մեզ. բայց հակառակ ենթադրութեան մէջ, իր համակրութիւնն ալ կը զգանք կամ կը պատկերեմք ի մեզ։ Ուակիկ կը հետեւի գովեստն զոր անձնիւր անհատ կուտայ իր անձին, և պարապան զոր կը տանինք ինքզինքին իր պատիժ։

Սմիթ 'զհամակրութիւնը մեր գործոյ բարոյականութեանը վրայ ըրած դատողութիւններուս իրր կանոնը նկատած ատեն, անոնկ պարագաներ կը նշանակէ որք կը հակառակին կարծես այս կանոնին կիրառութեանը. ինչպէս, մերթ մեր չարչը գտնուող մարդոց համակրութեանը և անհատնութեանը աստիճոյ կ'ըլլանք, այն վայրկենին խակ, յ'որում մեր դիտակցութիւնը 'զմեզ պղտոր կը վճռէ, և կը հատատէ մեզ պայծառագոյն վկայութիւններով՝ մեր պարտքը կատարած ըլլալնիս։

Ա.սի անհերքելի է, Սմիթ կը հաստատէ 'զայս ի վնաս իր դրութեան, կը խոստովանի թէ պարկեշտ մարդը միշտ կը յարգէ ինքզինքն, մինչդեռ համայն աշխարհ կը զրպարտէ զինքն և կը նախատէ, և կը յաւելու վերստահութեամբ թէ իրաւունքը աւելի մարդոց չէ յայնժամ, այլ պարկեշտ

Էմարդուն դիտակցութեանը։ Սմիթ այս խօստովանութիւնը բաւական կարեւոր առարկութիւն մը կը յարուցանէ իր տեսականին դէմ. կը հարցնեմք իրեն. Դուն որ կ'ենթադրես թէ մարդիկ դեռ իրենց վրայ անձամբ դատողութիւն չ'ըրած՝ ուրիշէն կը դատուին, և թէ ինքզինքնին անձամբ դատած ատեններին երեւակայաբար ինքզինքնին ուրիշի մը տեղ կը դնեն, ի՞նչպէս կրնաս առանց անսպատեհութիւն մ'ընելու հաստատել թէ անհատ մը իրաւունք ունի ուղղել այլոց իր վրայ ըրած դատողութիւնները, իբր մղոր դատողութիւններ, առանց որոյ իր դատողութիւնները ոչ օրինաւոր և ոչ ըստ քեղ կարելի սխալ ըլլային։

Ա.սոր կը պատասխանէ Սմիթ, «Թէպէտեւ կերպով մը մարդուն անմիջական դատաւորը մարդն է ղըրուած, բայց միեւնոյն առաջին հարկին մէջ։ Իր նմանիէն իր դէմ բացուած դատը, բարձրագոյն ատեանին, իր դիտակցութեանը, իր անաչառ և լուսաւորեալ ականատեսին կը յայտնէ, անոր՝ որ ամեն մարդու սրտին խորը դեւեղուած է։» Կը վերանայէ ուբեմն Սմիթ իրական ականատեսին հաւակրութիւնը երեւակայական ականատեսին հաւակրութեանը հետ, որ բարոյական դործակալ մ'է դրեթէ իր մէ լաւ անձնատեսին կը յայտնէ, անոր՝ որ ամեն մարդու սրտին խորը դեւեղուած է։ Եւ այս ենթադրեալ անաչառ ականատեսին վերադայմամբըն է որ բարի մարդուն խրատուած կուտայ հասարակաց կարծիքին անիրաւութիւնները արհամարհելու համար ինչ ինչ պարագաներու մէջ։ Բայց դժուարութիւն մ'ալ կայ տակաւին։ Ի՞նչ է այն որ միշտ կ'ապացուցնէ բարի մարդուն դգուշանալ այն կարգերէն և կանխակալ կարծիքներէն որք կը թիւրեն մերթ հասարակաց կարծեաց վճիռներն. ինչպէ՞ս պիտի պաշտպանէ ինքզինք անձնասիրութեան ցնորքներուն, կրից և հագարաւոր նախապաշարմանց դէմ, որք կ'արգիլեն դինքը այն անաչառ ականատեսին տեղը դնելու, որուն պարտի հարցնել բարձրագոյն վճիռը։ Սմիթ կը պատասխանէ թէ մարդս ստիպուած չ'է իր բոլոր կեանքը իր կամ ուրիշին դործոց դատաստանին մէջ, անաչառ դիտողին համակրական յուզմանը վրայ կանոնաւորել։ Այն է իւրաքանչիւր դործողութեան համար՝ որոյ բարոյականութեանը դեռ որոշում պիտի տամք, հարկ ըլլար հարցաքննել այս համակրական յուզմունք, խիստ դանդաղ ընթացք մը պիտի ունենայինք, և դանդաղութեան անպատեհութենէն զատ սխալանք տեղի պիտի ունենային, որոյ վրայ մեր բարոյական դատողութիւնները պիտի ընէինք ըստ այն համակրութեան՝ զոր այլեւայլ արկածներ կըրնան նուաղել կամ յապաղել կամ նահանջել կամ բոլորովին թիւրել։ Կ'ապահովէ նաեւ Սմիթ թէ Ա.ստուած չը ստիպեր զմեզ որ այնքան վտանգաւոր և դժնդակ կանոն մը միշտ դործադնէք։ Եթէ հաւատամք մասր, մանաւոր պարագաներ յերեւան կու դան, յորս դիտեցինք որ մեր և ուրիշին համակրութիւնը այս կամ այն ինչ ղգայմամբ կ'արտադրին, որ ընդհանուր օրէնք մ'է ամեն համանման պարագայներու մէջ։

Եթէ մեր արդար և անաչառ կրօցած համակրութիւնը կարող է հաւանել դործի մը կամ դատապարտել զանի, կ'ըսեմք որ ամեն օրինաւոր դործ այս կերպով պիտի է ընդունուիլ կամ դատապարտիլ, և ստուգիւ կ'ընդունիմք կամ կը դատապարտեմք զայն՝ առանց նոր համակրութեան մը փորձելու։ Ի մի բան, կանուխ կը հանդիպնեմք զայն մանաւանդ դպրոցներն, որք համակրութենէ յառաջ կու գան։ Եւ այս հանդիպումները իրենց հետ կ'ամփոփեմք իրր առածներ և ընդհանուր կարգադրութիւններ, զորս յետոյ անմիջապէս և հաւատարմութեամբ մեր

կամ ուրիշին դործոց բարոյականութեան որոշմանը կ'ընծայեմք : Այս կանոնաց չնորհիւն է որ մեր անձնասիրութեան և կրից ցնորքներէն կըրնամք սրծիլ և մեր նմանեաց մէկ քանի դատողութեանց անվրիպութիւնը վճռել : Սակայն Աւիթեայ կանոնաց ծագումը համակրական բնազդման մէջ կը դնէ, և չըհետևիր այն մէկ քանի փիլիսոփաներուն՝ զոր կ'ամբաստանէ՝ զանոնք նախնական դաստիարակ ժողովուրդներուն համար, այն գաղափարով՝ որոց ըստացումը մեր բարոյական կեանաց ծագումնը հետ կըտեսէ : «Այլոց վրայ բրած սովորական դիտողութիւնը նէ, կ'ըսէ, ճանչցնել կուտայ մեզ մէկ քանի ընդհանուր կանոններ՝ որ և է դործ մը ընելու կամ չընելու նըկատմամբ : »

Ի սկզբան ոչ կը հաւանիմք և ոչ կ'անհաւանիմք որ և է դործի մը. դի երբ կը քննեմք զայն, հաճոյքն կամ անհաճոյքն կ'երևի մէկ քանի ընդհանուր կանոններու. բայց ընդհակառակն, ընդհանուր կանոնները հաստատուած են՝ վարձատրութեամբ ճանչնալով թէ այս կամ այն բնութեան մը դործերն ընդհանրապէս կամ կը հաւանիմք կամ ոչ : »

Ո՞րն է այն կարողութիւնը, որուն չնորհիւ կրնանամք այս կանոնները. վարդն է, կ'ըսէ Աւիթ. կը ճանչնէ ուրեմն թէ մեզ բարոյական պաշտօնն է պարզել այն ընդհանուր կանոնները՝ որք համակրութեան որոշմանց ուղիղ յայտարարն են : Մեր բարոյական էութեան բաւական յառաջացած ատեն մէջ կը բերէ այս կարողութիւնը, բոլոր բովին երկրորդական կարգի մը տալով զայն. որ չատ տարբեր է անոր բուն ինքն զգայման կարող : «Թէպէտ և, կ'ըսէ, միտքը՝ անհատական ազդեցը ընդունայ բարոյականութեան բոլոր ընդհանուր կանոնաց և բոլոր դատողութեանց՝ զոր այս կանոններուն միջոցաւը կ'ընծայեմք, անտեղի և դժուարին բան մ'է ենթադրելն թէ մեր արդարութեան և անիրաւութեան առաջին զգացարներն ի մտաց կը բղխին . . . Անոնք անմիջական ղգայման մը առարկայ են . . . Միտքն ինքնին անկարող է որ և է առարկայ մը հաճելի կամ անհաճելի ընել հոգւոյն . . . : »

Տ. Աւազեանց

ԱՍՏՂԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Հրամանաւոր կարգք աստղագիտաց.— Հետաքրքրական դիտելիք. — Գիտենք թէ ի՞նչ վիճակ ունին ի սկզբան գիտութիւնք և արուեստք ; չկայ ուրիշ առաւել քան զայս հետաքրքրական բան մը : Մարդ յառաջ մնայ երբ տեսնէ այն մոլորութիւնք և կանխակալ կարծիք որոց մասնակցած են այնչափ առաւել կարողականներն և այն ընտիր ընտիր լմայուածութիւնք որ առաջին եղան մտաց անդատանը ճըշդոյ մէջ. ապիկոյ ճարտասան խրատ մ'է այն զիտնոց և մանաւանդ անարդ խանդարք խանդակոյ որ կարծեն թէ ամեն բան գիտեն :

Աստեղագիտութիւնք՝ աստղաբաշխութիւնք՝ դոյ ա՛ռաջինն, աստղ և գիտակն, խոհ, ճառ : Աչիկոյ գիտութիւն մ'է որով մարդիկ պարծեցին թէ ապագայ գուշակեն : Աստղագիտութիւնն աստղաբաշխութենէ ծնած է, որ ինչպէս բուած է հաչտիւտար աստղաբաշխն մը՝ յիմար դատեր խնամատան մայր է : Երկու տեսակ աստղագիտութիւնք կան .

1° Աստեղագիտութիւն բնութեան, որոյ պատկանի կանխաճայնել աստեղոյ վերադարձ, խաւարումնք, մակընթացութիւնները և տեղատուութիւնները և մինչեւ իսկ ժամանակաց փոխոխմունք, մրրկներ, երաչտութիւնները և ուղեները՝ աստղաբաշխութեան քննութեանց ձեռամբ :

2° Աստեղագիտութիւն բախտի, որով պնդուէր թէ կրնային՝ աստղեր

տեսնելով և անոնց կերպարանքէն՝ մարդկան և պետութեանց բախտերը դուշակել։ Այսօր այս երկրորդը միայն աստեղագիտութիւն անուանի կոչի ։

Բազմագրնք ի մատենագրաց կարծեն թէ քաղդէացւոց աշխարհին մէջ ծնած է , յորմէ տարածանելով մուած է Եգիպտոս , Յունաստան , Իտալիա . բայց ճշմարիտն ըսեն թէ Նոյայ որդի Քամ հնագոյն է գոյն ։

Հերոդոս ըսէ թէ Եգիպտացիք տահմանեցին թէ որ աստուծոյ նուիրեալ է իւրաքանչիւր տիս և իւրաքանչիւր օր ։ Նոյն պատմագրին նայելով՝ անոնք եղան առաջինները որ դիտեցին մարդոց ո՞ր աստեղատանց ներքև ծնած լլլալն անոնց քաշարատութիւնն , անոնց կենաց ձախողանքն և մահուան տեսակը կանխաճայնելու համար ։

Հաւատային թէ աստեղք իրենց ազդեցութեամբ մարդոց կենաց և բախտին վարիչ էին , թէ մէն մի մոլորակ , մէն մի աստեղատուն իւրան կամ իւրեան տանէր իւր ներքև աստեղ ծեալ էակ , և թէ հետևարար աստղագէտ կամ քաւդեայ մը հոգւոյ վիճակը , նորա ձիրքերը , բախտը , հիւանդութիւնները , մահուան տեսակն և նոյն իսկ մահուան օրը գուշակելու համար այլ բանի պէտք չունէր բայց միայն իմանալու ծննդեան ժամն և վայրկեանը ։ Գրեթէ հինր սովորեցան քաւդեացիներէն հաւատալ կրնծայէին ։ Պրոնզէ հին արձան մը գտնուեցաւ Ղէխպոկրատ , ղՀիրդիխոս , գՊրատիոս , եւն ։

«Թէ ձեզ և թէ ձեր զաւակաց պատահելիք բաները երկինքի տումարին մէջ կարդացէք» ըսէր Ռնէ՝ Բաբելոնի Թագաւորն՝ իւր որդւոց ։

Աստղագիտաց խօսքեր անհուչտ թոլորովին սուտ չեն , բայց զգալիանալին է թէ որպիսի յամառութեամբ իւրենց խելքը գաղափարաց մէջ հաստատ լինէին , այն գաղափարաց որոց ոչ մասիւ անդամ տեսնելած էր սրտութիւն ։ Եպիկուրոսէ և այլ գերատիճան եկեղեցականք , սովոր ապտակել ակնառու խնամատարքը և բոժիշկը աստղերը դուխին . համալսարանները մէջ այս նիւթի վերայ խօսքին ինչպէս որ խօսքին գետնակոչութեան և Հրեից ունեցած կրօնական դաշտնի պատնդութեանց վերայ ։

Մարսիդիոս Փիլիպիոս իր երկայնագրութեան վերայ խօսք անուն գրքին մէջ որ վերջին դարուն հրատարակեցաւ , յորդորէր զանձնայն խոհական անձինս որ ամեն եօթն տարին մի անգամ քաղդէի մը խորհուրդ հարցուներն և տեղեկութիւններ քաղեն ապագայի բոլոր այն վտանգաց վերայ որոց մէջ կրնային ընկնիլ հետագայ եօթն ամայ մէջ ; մանաւանդ յարգեն և ինչպէս որ վայել է այնպէս գործածեն երից սրբայից դեղերը՝ ոսկի , խունկ և զմուռս ։

Պ . Պէնսոս յամին 1720 Լէյպցկայ խորհրդոյ աստենին գիրք մը մատոյց որոյ անուն էր Ջերկայնակեցութենէ կենաց , քան գյուցն ոսկոյ , յորում՝ յորդորէ այս պարոններէն՝ իրրև թէ ամենակարևոր դործէ մը պակաս չգտնելու համար իրենց օգտաբեր և կամ հակառակ աստեղատուններէն լաւ ուսանիլ և եօթն տարին մի անգամ իրենց անձանց լաւ խնամատանիլ։ այսպիսի ժամանակայ մէջ են Երեսակին՝ խոտ չարաչար մոլորակին՝ Թագաւորութիւնը ։

Ս.հաւատիկ աստեղագիտութեան գլխաւոր առարկաները ։

Եօթն գլխաւոր աստղերն և երիտասան աստեղատուններէն մարդոց բախտին և պատահարաց վերայ իրենց միայն սեպհական ազդեցութիւն ունին ։ Եօթն նշանաւոր աստղերն են Սրեգակն , Լուսին , Սրուսեակ՝ Սյգաստղ կամ Ս.տղիկ , Լուսնթագ , Տիր՝ Հերմէս կամ Փայլածու և Երեսակ կամ Արուն ։

Սրեգակը կը տիրէ գլխոյ , Լուսին՝ աջ թևոյ , Արուսեակ՝ ահեակ թևոյ ,

Լուսնեմագ՝ հալոյի, Հրատ՝ սերական մասանց, Փայլածու՝ ասղ ոտքի, և Երեակ՝ ահեկին։

Աստեղատուններուն մէջ՝ Խոյը գըլուխը կը վարէ, Ցուլն՝ զպարանոց, Երկաւոր (կամ՝ Դիոսկուրք են) ձիդիկս և զոյս, Խեցգետինն զլանջս և զիրտս, Առիւծն՝ զախանդիս (ստամոքս), Կոյս՝ զիւր, Կչիռ զերիկամունս և մարմնոյ յետոտանները, Կարիճն զերեսկան մասունս, Աղեղնաւորն զուժիչ բարձս կամ՝ զհատերը, Այծեղջիւր՝ զծնգունս, Ջրհոս՝ զսրունս, Ձուկն զոտս։

Ոչ միայն մարդկիկ առանձինն, բայց նաև պետութիւններ, քաղաքներ, լրագրանչիւր տեղ աստեղատունից ազդեցութեան ներքև զրված է։ Վէշտասաներորդ դարուն մէջերը աստեղագէտք ումանք Գերմանիոյ ծննդոյին թէ Ֆրանկիտոտ Խոյին ազդեցութեան ներքոյ էր, Վուրզբուրգ Ցըլլ, Նուրմիկերգ Դիոսկուրից, Մագդեբուրգ Խեցգետնոյ, Ռըմ՝ Առիւծի, Հէյտելբերգ Կուսին, Վիէննա Կչռոյ, Մունիք Կարիճի, Շտուտգարդ Աղեղնաւորի, Ասկսբուրգ Այծեղջեր, Հինգղշտադ Ջրհոսի և Պատաւեան Ձկան ազդեցութեան ներքոյ էր։

Ամերսա Մեծն հետևեալ ազդեցութիւնները տահմնած է աստեղաց։

Համարկին թէ Երեակն իշխէ կենաց վերայ, յեղաշրջմանց, գիտութեանց և հինութեանց վերայ։

Լուսնեմագ՝ պատուոյ վերայ, բազմանայ, հպարտութեանց և հանդերձից մարդութեան վերայ։

Հրատ՝ պատերազմի, բանտից, ամուսնութեանց և բինուց ու հետից վերայ։

Արեգակն՝ յուսոյ, բարեբաստութեան, շահու և ժառանգութեանց վերայ։

Արուսեակ՝ բարեկամութեանց և տարիքածութեանց վերայ։

Փայլածու՝ հիւանդութեանց, պարտուց, վաճառականութեան և երկիրզի վերայ։

Լուսին՝ վիրաց, տեսչեանց և գողութեանց վերայ։

Այս աստղոյ իրաքանչիւրը՝ ևօթնեկին մէկ օրուան, մէկ գունոյն, մէկ մետաղին պետ էր, ևն։

Արեգական կառավարէր տերունական օր, Լուսին զերկուշաբաթի, Հրատ զերեքշաբաթի, Փայլածու զչորեքշաբաթի, Լուսնեմագ զհինգշաբաթի, Արուսեակ զուրբաթի, Երեակ զշաբաթի։

Արեգակն տայր զղեղին, Լուսին զքնսպիտակ, Արուսեակ զկանաչ, Հրատ զկարմիր, Լուսնեմագ զկապոյտ, Երեակ զսեաւ, Փայլածու զխառն գոյնըս։

Արեգակն տիրէր ի վերայ ոսկւոյ, Լուսին ի վերայ արծաթոյ, Արուսեակ ի վերայ անագի, Հրատ երկաթի, Լուսնեմագ ալղնձանագի, Երեակ կապարի, Փայլածու ժիպակի։

Արեգակն հանարէր բարերար և յաջողիչ, Երեակ՝ տխուր, վէս և պաղ, Լուսնեմագ չարիւսոր և մարդասէր, Հրատ եռանդուն, Արուսեակ բարերար և բարերեղուն, Փայլածու՝ յողդողդ, Լուսին մաղձային։

Աստեղատանց մէջ՝ Խոյն, Առիւծն և Աղեղնաւորը ջերմ, չոր և տապալազին են, Ցուլ, Կոյս, և Այծեղջիւր՝ ծանր, պաղ և չոր, Երկաւոր, Կչիռ, Ջրհոս՝ թեթև, տաք և խոնաւ են, Խեցգետին, Կարիճ և Ձուկն խոնաւ, եղջ և ցուրտ են։

Ամագոյն կրնայ գուշակիլ այս աղդեցութեան յառնմունքն ուսանելով. մեծ մտադրութեամբ մտերմակայ և աստեղատանց իրարու հանդիպումն քննելով։ Օրինակի աղագաւ եթէ ծննդեան ժամանակ Հրատ Խոյի հետ ի միասին տեսնվի՝ նախագուշակութիւն է որ նշան է արութեան, խրոխտակատութեան և երկար կենաց։

Ըստ աստեղագիտաց՝ Հրատ աղդեցութիւն առնկնէ այն աստեղատանց որոց հետ լինի զտանի և քաջութեամբ և զօրութեամբ ընդ։

Երեակ՝ նշանակ չար աղդեցու-

թեանց՝ բարի ապրեցութիւններ եղածանէ ։

Առտեսակ լաւերը բազմացնէ և չարերը նըւազեցնէ ։

Փայլածու՝ ապրեցութիւններն յաւելու եթէ երջանկութիւն ցուցնող կենդանակերպի մը հետ հանդպի՝ և դանոնք նուազեցունէ եթէ ձախողանք ցուցնողին հետ հանդպի ։

Աստեղագէտք հմայէին նաև հիւսիսայգերու , դիսաւորայ , եւն , վրայ ։

Յարութիւնեան

ՈՐԲԵՐՔ ։

Մեծ դժբաղդութիւն մը հասաւ խեղճ Մարսէլի վրայ , կորաւ իր կինը , քիչ առենէն ինքն ալ դերեզմանը յաւաւ ։ Բոլոր իր ղրացիները լացին , ողբհետև անի բարի մարդ մ՚էր ։

Սակայն երկու որբեր թողուց , որք խեղճ և դեռատիթիի՝ չ՚ունէին աղքատ կանոներ աշխարհի վրայ , և որոց կը պատկեր սակն բան . . . Արտասվիկ տեսարան մ՚էր սակ ։

Ռօպէրդ՝ Մարսէլի տանը մօտ կը բնակէր . նա հարուստ չ՚էր , կ՚աշխատէր բազկաց ուժով , և երեք զաւակ ունէր ։ « Սիրտս կը խաւսի , ըսաւ իր տիկնոջ , քանի մտածեմ այն խեղճ տղոց վրայ . . . . Ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք ։ Մարիկ ըրէ , յարեց , պէտք է զանոնք մեր տունն առնուլ , և մեր ինեերուն պէս խնամել . մեծ ընտանիք կ՚ըլլանք , բայց հոգ չ՚է ։ »

— Ի՞նչ կը մտածես , պատասխանեց տիկինը . մենք երեք տղոց սը նուագանելու համար շատ դժուարութիւն կը կրենք , ի՞նչպէս հինգ տղոց պիտի կարենանք սնուցանել ։»

— Լա՛ւ , պատասխանեց Ռօպէրդ . քիչ մը տնտեսելու է , մոխանակ մէկ լիտր հաց ուտելու՝ երեք քառորդ ունենք . բարին Աստուած զմեզ կը հոգայ , Նա՝ որ թռչուններըը դաշտերուն մէջ կը սնուցանէ ։

Երբ գնաց որբերը վերուելու , զգրա իր տունը տարաւ , իր տղոցը կարգը դասեց , և խորութիւն չ՚ընելով անոնց մէջ՝ զանոնք որդի կը կոչէր ։

Պէտք եղաւ ենթարկուիլ զբկանաց , և նեղիչ կենաց մէջ ապրիլ . բայց տարի մը վերջը դոհ սիրտ ունեցան ։

Այդ երկու որբերը մեծցան , աշխատասէր գործաւորներ եղան , և Ռօպէրդի կը բերէին իրենց օրական վաստակը ։

Այնչափ որ աղքատն Ռօպէրդ հարըստացաւ , և կ՚օգներ զգ Նախախնամութիւն ։ Ա ։

Գ. Կիրպիճկեան

ՄԱՀ ՍՈԿՐԱՏԱՑ ։

(Տես թիւ 21.)

Բայց արդէն թոյնն երակաց մէջ սողսկելով՝ սառած արեան դնդղնեղրըն իրենց ընթացքին մէջ կը կասեցնէր . և ահա ջերմութիւնն ու կեանքը ցամքած ալեւոի մը նման քայլ առ քայլ դէպ ի սիրտը կ՚ընթանային . իր ուժասպառ ու գունատ ընդարմացած անդամները Պարոսեան մարմարիոնին դալուկին կը նմանէին . ի զուր Փէտոն ոտքերուն խոնարհած՝ անոր սառուցեալ մարմինը իր ջերմ շունչովը կը ջերուցանէր , իր ճակատն իր ձեռքերն և ոտքերը արդէն սառիլ սկսած կին և բայ ի իր հոդին ու ճայնն ուրիշ բան չ՚էր ընար . նման այն սառուսամայլին արձանին որուն մէջէն կենդանացաւ Կալատէն՝ երբ Պիգմալոն անմահ հուրը սիրահարի մը պաղատանօքն իջնալով արձանին մէջ , տրտմեց անոր սիրտը նախկին ղգայմամբ , և արտա-

անունքները նորածագ արմատն նըշոյ-
լել բայան. այլ ևս մարմարիոն չ'էր,
և ո՛չ ալ ղեռ կին:

Աղջօք մեհեան ահեղաչուք դա-
լո՞վը, թէ անմահութեան առաջին ճա-
ռագայթն էր այն. բայց վեհ զեղեց-
կութեամբ փայլող ճակատը կը ցոլար
ինչպէս Աբշալոյս մը Տիտիմայ սա-
րերուն վրայ. և աչքերն, որ անոր վեր-
ջին հրաժեշտը կը պիտէին ապրատիկն
յեաս ի՛ընկրկէին: Եւ կարծէին թէ առա-
ւած մը կը տեսնէին, որ երբեմն աչքե-
րը դէպ ի երկինք վերացուցած՝ ի՛երազեր
լսօրէն, և յետոյ իր սրբազան սերմա-
խօսութեան կարկամեալ վտակները կըզ-
կին ծորել ի՛ըսկսէին իր չրթունքներէն,
խաղալով հոդին դիմակցած մարդու մը
նման՝ հարիւր անգամ իր անհուն խոս-
քերուն թելը խզելով, կամ Որիկոսի
նման մի՛ին բնակարաններու մէջ դեղե-
ցելով՝ ընդհատեալ բառերով ուրու-
ներու վրա կը խօսէր:

«Կորայ՛ք, կորայ՛ք, նոմիք Աստ-
ղեմոսի. կորայ՛ք ու սրտաուեայ՛ք.
այլ ևս չը պիտի տեսնէք զԱսկրատ:

Թող կոհակն իր փրփուրը Ռիւրէի
մարմարիոններուն բաղխելով կոդկոդէ լա-
լագին. առասուածներ 'զանի կոչեցին,
չ'է՞ք պիտի . . . բայց ապարեկ բարե-
կամքն ո՞ր ի՛երթան: Աստաւածիկ Պը-
լատոն, Արիստ, ահաւասիկ իր դաս-
կըներն և իր կինը. Փեդոսի նշոյլնե-
րով ի՛երթան դողդողի՝ աչերնին յեր-
կիր՝ դաղտնի դագաղի մը վրայ արտաս-
ուելու: Եւ իմ սահմրկա վրայ ճակա-
տահան՝ կարծես կը սպասեն թէ ար-
դեօք երեկոյ սիրած ձայնը դեռ պիտի
հնչէ՞ իմ ականջս: Ա՛յո՛, բարեկամ-
ներ, պիտի խօսիմ ձեզ ուրիշ անգամ-
ներու պէս, երբ անկղնոյս վրա զըլ-
խակոր իմ ձայնիս ի՛ունկդրէք. բայց
այս ժամանակը քանի հեռու է հիմայ:
Հակիրճ բացակայութիւն մը անոնց և
իմ մէջ, մեծ առասուածներ, հեռաւո-
րութիւն մը ձգեցին: Դո՛ւք, որ այն-
չափ հեռուէն իմ հետքերս կը փնտռէք,
վերցուցէք աչքերնիդ, տեսէ՛ք . . . ա-
նոնք լինճ չ'են ըսեր. ի՞նչէ այս սուղը,
ի՞նչէ այս արտասուքները. լանայէ դո-
նի, Միլտօ, քու այդ երկայնածոց
խարտեաշ գիսակացդ, որբէ՛ արտասու-
ներդ ու աչերդ լինճ դարձուր. Միլտօ,
Պլատոն, Արիստ, բարեկամներ . . . թէ
որ դուք գիտնիք . . .

Պա՛տգամներ, լռեցէ՛ք. լռեցէ՛ք,
բազիններու ճայներ. խոյս տուէք, խա-
սուրեցէ՛ք, հինաւուրց խմաստութեան
սին ու ապօտ լոյսեր, անոնք ճառա-
գայթներով ներկուած ամպեր:

Նուաղեցէ՛ք ճշմարտութեան առջև,
որ անճառելի զուգաւորութեամբ իրար
գալու վրայ է: Ապաեցէ՛ք դեռ մէկ,
երկու, երեք դարեր ալ, և իր առա-
ւածային ճառագայթներն՝ որ անապատա-
ներն կը ծագին, անմահ ցոլացմամբ
մը 'զարեզերք ալիտի լուսաւորեն, և
դուք, չորեսցասնմրտ ուրուականներ,
առաւերք այն Աստուածոյն՝ որուն դէմքը
կը ծածկէք ի մէնջ, և որուն տեղ ըզ-
ձեզ կը պաշտեն, աստուա՛ծք մարմնոյ
և արեան, մահկանացու աստուածներ,
պիղծ սեղաններու վրայ աստուածա-
ցեալ մոլութիւններ:

Ոակեթիւն Մերքիւր, Աստուածն
Կլեոպերայ, զոր գողն ու չնասղը
անպատիժ կը պաշտէ, դուք բոլորնիդ
ալ, երկիւղնիդ ու փոքունք, սերմանդր
Աբրահաղդայ, որ Ոլիմպոս կը բնա-
կիլք, և որ կը պղծէք Հաւրերն ու օդը,
բիչ մ'էն և ահա ձեր պիտյաշուք կա-
ճառը, վազտիուղ Ոլիմպոսէն աստու-
թեան հետ թաւալելով՝ սուրբ, միակ
ու տիեզերական Աստուածոյն գահը
պիտի յարդարեն, այն միակ Աստուա-
ծը զոր ես կը պաշտեմ և որ սեղան
չ'ունի երկիր . . . :

Ի՛նչ վարագուրեալ դաղտնիք,
ի՛նչ ընդլայն ներդաչնակութիւն . . . :

Բայց ո՞վ կիր դու ուրեմն, խոր-
հրդաւո՛ր հոգի, դու որ միշտ քու
դէմքդ ինձմէ ծածկելով՝ առաջնորդե-
կիր ձայնով միչեւ երկինք նաւասան-
դիատը, դու որ հաւատարիմ թռչնի-
կի մը նման ինձ ընկերանալով, դեռ

կը փայփայես իմ ճակատս թեւիկներդ քնքոյշ գուրգուրանօքը , դուն այն աստուածային բնակարանին Սպո-ղո՞ն մ'ես թէ Սիրոյ կոզմանէ առաքուած գեղեցիկ Հերմէս մ'ես . չ'ու-նի՞ս դուն աղեղ կամ քնար և կամ օձագալար մականի (քատիւսէ) , կամ թէ դու միմիայն սուրբ մուածում մը չ'ե՞ս . պատասխանէ ինձ , ո՛հ , եկու , ով որ ալ ըլլաս , հոգի , մահկանացու թէ Աստուած , խմայո՛ւր , ճանչցուր այս մտերիմը՝ որ դիս ծնանելէս առաջ անգամ սիրեց . իսի՛ւ թէ կե-նաց վերջին վայրկեանիս կարենայի չը-նորհակալիքս մատուցանել իմ առաջ-նորդիս ու պատասօք ողղէի ձեռքե-րը : Եւ այն չողչողուն վարագոյրին մէջէն , որ գլեղ գեռ ը կծածկէ մեր աչքերէն : Մերձեցի՛ր . . . Բայց ի՞նչ կը տեսնեմ . . . Ո՛ Բանտ երկրպա-գելի , ո՛ ճառագայթդ յաւիտենական , հաւատա՞մ աչերուս , իրօք գո՞ւն ես դուր կը տեսնեմ . . .

Երանի՛ անոնց որ պիտի ծնանին այն նուիրական երկրին մէջ , զորոյ ափեր պատկառանօք կը համբուրէ Ե-րիթերեայ ալեւակը : Առաջին ան-գամ նոքա պիտի տեսնան իրենց պայ-ծառ հորիզոնին վրայ արդարութեան արեգակին այգանալը : Բարեկամներ , աչերնիդ դէպ ի արեւելք դարձուցէք , ճշմարտութիւնը անտի պիտի դայ ուստի կուգայ լոյսը : Բայց ո՞վ պիտի բերէ զայն . . . . դո՛ւ , դո՛ւ պիտի բե-րես , ո՛ Բանտ անխոնջելի :

Դու՝ զոր դարերու մէջէն նշմարեցի , դու՝ որոյ ճառագայթումն լոյսը ապառ-նայն մէջէն ի ծագ կենայ հասնելէ ճա-ռաջ դիս կը լուսաւորէ . դուն կուգաս , կ'ապրիս , կը մեռնիս արժանաւոր մա-հուամբ մը , վասնզի մահը ճշմարիտ առաքինութեանց մրցանակն է . բայց քու նուաղեալ ձայնդ աչխարհի մէջ տարածուելով , գէթ խմինիս նման չ'պիտի կորսուի :

Երկինքէն իջնող ձայնը կրկին հոն չպիտի վերադառնայ . թմրութեան մէջ խորդացող տիեզերքը պիտի զարթնու ու քեզ ունկնդրէ , և դէպի յառաջ քայլ մը պիտի առնէ . ճակատագրին ա-ռեղծուածը կը յայտնուի աչխարհի . . . :

Ինչո՞ւ երկրացած էի այս գերա-բուն խորհուրդին վրայ , ո՛ խորհրդա-ւոր Թիւ , երրորդութիւնն խորամոր-հուրդ , երեակ միութեանդ ձևացած եռանկիւն : Զևեր , դոյներ , ձայներ և թիւերն իսկ , բոլորն ալ աստուածա-լինծմէ կը ծածկէին , բոլորն ալ իւր խորհրդանչանն էին . բայց վերջապէս այս խորհրդոյ թանձր քօղերը պատ-առուեցան աչքիս առջեւ. մտիկ ըրէ՛ք . . . » Գեռ կը խօսէր , բայց ալ չ'էր լսուեր ձայնը :

Թէև չունէր իւր կուրծքին մէջ ճըն-չուած՝ բոլորովին անկարող ալ իւր մը-տածմունքն ձայնաւորելու , իր կիսա-բաց շրթանց վրայ յաւէտ նուաղէր պիտի , բայց յանկարծ կարծես թէ կը բարախէր ու դէպի կոկորդը կ'ըն-թանար , կարապին դէպ ի հայրենի ա-փունքը թռչող թեւերուն նման : Կարծես թէ երազի մը խաղայց մէջ մրճափած էր , անվերջերն Կերբէս մա-համերձին Սոկրատայ վրայ խոնարհած՝ անոր աչերուն մէջ հոգւոյն դէպ եր-կինք թռչիլը նկատելով , մինչ ցեղի գերեզմանի դեռ հարցումներ կ'ուղ-ղէր :

— Կընկերհե՞ս , ըսաւ Կերբէս . մա-հը քու՞ն մ'է . » կեդրոնացուց իր ոյժը Սոկրատ ու պատասխանեց .- Երազ մ'է :»

Կերբէս .- Աչերդ սխուր ոտաւերով ծածկուա՞ծ է .

Սոկրատ .- Ո՛չ , աչերս աղջամուղ-ջին մէջ պայծառ լուսոյ մը ծիլը կը տեսնան :— Ողջ , հառաչեր չ'ե՞ս լսեր երբէք .— Ո՛չ , լոկ կը լսեմ որ ոսկի աստղեր անուն մը կը մրմնջեն :— Ի՞նչ կը ղդաս .— Ինչ որ կը զգայ պատանեակ մատաղ որդը , երբ սին կողպտուտ մը յանձնելով աչխարհի ու անզգոր աչերն արշալուսոյ ճառագայթիւ-րը փթթելով առաւօտեան չունչովը

դէպ երկինք կը սառնայի :— Ջմեռ չ'էլ՞ր խաբեր, պատասխան տուր .

— Հոգին անմա՞հ է .

— Հաւատա՛ այս ժպիտին . անմահ է . . . .

— Այս անկատար աշխարհէն մեկնելու համար , ինչի՞ կ'ապաստես .

— Նաւի մը նման՝ չունչի մը կ'ըսպասեմ՝ :

— Ո՞րկէ պիտի գայ այն չունչը .

— Երկինքէն :

— Խօսք մ'ալ ըսէ , ըսաւ կերբէս .

— Ո՛չ . հանդարտ թողէ հոգիս , որպէսզի վերասլանայ . . . :

Այս ըսաւ , ու ալ յուխտեան դռան ուրացան խմաստնոյն աչքերը : Պահ մը անձայն ու չնչասպառ մնաց . մերթ ընդ մերթ կենաց խորհուրդի ճառագայթ մը , մեռելատիպ կարմրութիւն մը անոր դալկահար ճակատը կը լուսաւորէր : Այսպէս աշնան ամենասպայծառ երեկոյ մ'ուր արեգակն արդէն հորիզոնէն մեկնած է , դեռ մոգուած նշոյլ մը ստուերները ճեղքելով , ամպի մը կողերը կ'ոսկեզօծէ անցած ատեն : Վերջապէս կարծես թէ ալ ուրիշ ազգատ չունչ կ'առնէր . ու վերջին անգամ քաղցր ժպիտ մ'ալ թողլով իր դիմաց՝ Այտառարար աստուածոյ զոհ թող մատուցանէն (1) , ըսաւ , դիս վրըկեցին :

— Ի՞նչ բանէ , ըսաւ կերբէս .

— Կեանքէ . . . .

Ցետոյ թեթև հառաչանք մը իր

(1) Սոկրատ մահուան վերջին վայրկենին ազատաղաղ մը զոհել Ասքլէպիոս Աստուծոյ . Ոմանք կը ստգտանեն զՍոկրատ այս զոհին համար . բայց կը սխալին . այս զոհին միտքը կարծեմ այնպիսիք դեռ չեն հասկցած . Այս Աստուածը ընդհանրապէս Անթէնքի , Պերգամայի , և Զմիւռնիոյ մէջ կը պաշտէին Ցոյնք և ասոր խորհրդանշան էին ազաղաղն ու օձը , ազաղաղը արթնութեան կամ հակոզութեան նշան էր , իսկ օձը խոհեմութեան : Սոկրատ մոռնալով բոլոր միւս հռչակաւոր աստուածները՝ այս աստուծոյն կը զոհէ ազաղաղը՝ ճիշտ գայն իմացունել . ու գելով , ինչ որ իմացնել ուզեց Քրիստոս սա խօսքով " Աթխուն կոսղք զի ոչ պիտէք երը տէր տանն գայցէ : "

չրթներէն սահեցաւ , հառաչանք մը որ Հիւզէյի մեղմին թևիկէն ալ աւելի քաղցր էր : Այ՞ս էր . . . չ'էր դիտցուէր . բայց սրբազան խանթեփա-րով մը լի երկրորդ հոգւոյ յոյզ մը դպաւին յ'ինքեանս . . . . .

Նման ջուրց երեսը ծփացող այն չուշանին , զոր նաւավարին թիակը կը հակեցնէ , խմաստնոյն գլուխն ալ մեղմաբար իր կուրծքին վրայ կը խոնարհեր կ'իյնար . իր երկայնատեղ արտեւանունքները՝ զոր մահը դեռ կէս վանած էր , հեղիկ մ'իր խաղաղանիշ ա-չերուն վրայ իյնալով , կարծես թէ ուրիշ անդամուան ալէս իրենց հակեալ ստուերին ներքև լռութիւնը կը ժողովէին և կամ խորհրդածութիւնը կը քօղարկէին . իր վերջին թռիչին յանկարծ կասած խօսքը կիսաբաց չրթանց վրայ դեռ կը դեգերէր , և իբ դէմքը՝ ուր կեանքն իր կենդանութիւնը կորուսած էր , յուխտեական ժպիտով մը կը չողշողէին :

Իր ձեռքն՝ որ իր սովորական ձևը կը պահէր , ցուցամատովն դեռ երկինքը կը ցուցնէր , և երբ նորածագ ու նշուլագեղ արշալոյսն հեռաւոր սարի մը վրայ վառուած վարսոի մը նման տակաւ առ տակաւ ցրելով ստուերները՝ Սոկրատոյ մեռած ճակատը ալ դուն ստուերներով զարդարել սկսաւ : Կարծես թէ վէհ երկնազգեցիկ վշտով մը համակուած անկենդան սիրահարին վրայ արտասուելու կուգար , Փեպէ իր դալուկ ճառագայթով պիշերային կը վայելայեր Ենտիմիոնի ընձիը , թէ երկնից քարճանքէն խմաստնոյն երջանիկ հոգին աչխարհի ափունքը վերջնական նկատելու եկած էր , և հեռուէն այցելելով իր թողած մարմինին՝ իւր գեղեցկութեան վայրը անոր վրայ կը ցոլացնէր , անամոլ երկնից մէջ օրօրուող աստղի մը նման , որ կը սիրէ ալեայց մէջ իր ամբիծ պատկերը նըկատել . . . . .

Դիակին բոլորտիքը ո՛չ ողբ , ո՛չ հեծեծում կը լսուէին . . . Այսպէս

մեռաւ Սոկրատ . . . եթէ ասի մեռնիլ էր . . . :

Ն. Լոսիճեան

ԱՐԳԱՅ ԽՈՀԵՐ ·

ԾԳ ·

Շապին — Գարահիսարայ ուսանողներէն ապրիլ 25 թուականով նամակ մը կ'ընդունինք, 'զոր հարկ կը սեպենք համառօտել :

« Երկրագունդի մէջ, կ'ըսեն ազնիւ նամակագիրը, աղգասիրական եռանդ, նոր գաղափարներ, գրականութեան սէր նշմարեցինք :

Այդ թերթի հեղինակները մեղ նման պատանի ուսանողներ են, այլ մեր գրչներ չեն կարող ըստ արժանւոյն գովել 'զայդ հանդէս, որ իրենց մտայ ծնունդ ու ազգասիրութեան հաւատոյն է, մանաւանդ թէ « ապկ բան մը գովելը գոհարին վրայ բան մը նըզկարելու կը նմանի » :

Այն քաղցր ձայնակը, զոր մեր սիրելի եղբօրց գրուածոց մէջ ղգացինք, մեր սրտերուս մէջ ալ հոր ու եռանդ արծարծեց, որով Ս · Փրիչեան ուսանողաց՝ Ընկերասիրաց Ընկերութեան ճետ, Յահակ-Պետրոսեան Ընկերութիւն անունով ընկերութիւն մը կազմեցինք անմիջապէս, և նոյն վայրկենի մէջ բանական մեծ զումար մը հաւաքեցինք, որոյ չարժատիքը երկրագունդ ըղրկելով՝ կը խնդրենք ներկայիս որ մեր այս նոր բահատատ Ընկերութիւնն ալ անոր բաժանորդ ճանչէք : »

Շապին—Գարահիսարայ ուսանողաց այս չափազանց գովեստները կը չարաչարեն զմեզ : Մենք 'զայդ ներքոյնները պիտի մերժէինք, եթէ չը գիտնայինք որ չափազանց բարեմտութեան ու նեղսրտութեան ծնունդ են :

Մեր եղբարց այս ձայնը, որ Ասիոյ խորերէն կը հնչէ, արձագանգ պիտի ունենայ մեր սրտին մէջ : Ասնանք չարժում մը կ'ընեն դէպ ի լոյս · չարժումը սիրելի է Շահնազարեանց :

Ի վերջոյ, կը ծանուցնենք որ սպասիւ կը համարի երկրագունդ՝ իր ընթերցողաց մէջ 'զարդ զգացում ու խանդավառութիւն ունենալուն :

ԾԳ ·

Հաւատալ ճշմարիտ յաջողութեանց վճռադրին է :

ԾԸ ·

Յոյսը քաղցրացուցին սիրտերուն է մխիթարութիւն :

ԾՋ ·

Սէրը բնաբղխման լուսատուն է :

ԾԼ ·

Սիրտը կը յարի :

ԾԾ ·

Հոգին կ'ընդդիմէ :

ԾԹ ·

Հանճարը կը ստեղծէ :

Կ ·

Ելեսս դէպ Ս.բևելը դարձուցի :

Ընդարձակ երկիր մը տեսի, չորս դաշտերով չրջանակված . հոն՝ ձիանապակ լեռ մը կը բարձրանայ, որ հին յիշատակի մը խորհրդաւորութիւնն ունի : Այդ երկիրը սրտաճմլիկ տեսիլ մ'ընծայէ . Այսպութիւնն իր լերկ թեւոց ուսկ առած է 'զանի . հոն՝ սև-կապոյտ նաչ դեղջը իր թառնահոտ ոստերը կը ծաւալէ սիրտերին . մեռեալ տերևներ չարժուն պատան մը կը կազմեն . բազմոյթ ուռիք՝ գետափանց վրայէն՝ կարծես արտասուք կը թափեն դըլխկոր . սակեծաղիկն իր դեղնած թերթերը կը սլարդէ . նռնին գերեզմանոց վըրայ կը հակի, ու կարծես մեռելոց աղօթքը կը լսէ : Այդ սգոյ վայրերուն մէջ՝ լոյն ատերակներ կ'երևին հոս, հոն . ամեն տեղ նուագում, ամեն տեղ կրծանում . . .

Հարցի թէ ինչ երկիր է սակ .

— Հայաստա՞նն է, պատասխանեց ինն աչք ի դեմին։

Ու վղձկեցայ . . .

Ա՛յս գաճաճ[illegible]ան մէ՞ջ տեսնելու էի ըզ քեզ, ո՛վ երկիրդ ազատող ու մեծցող. ըզ քեզ ազէտ, տկար ու դերի՞ պարտէդ գտնել. քու ա՛ճիւններո՞ւդ ժառանգը պիտի ըլլայի. աւերակացդ համրոյր ածելով՝ հոգեվա՛ր չո՞ւնէդ ծծելու էի. դու դարերու բեռին տակ չէը պիտի ընկճէիր, ինչո՞ւ ուրեմն այդպէս կորաքամակ ես. դէպ ի հիւի՞մ կը հակիս. այլ դու անհուն չի՞ր մըն ես արդէն. մեռնի՞լ կ'ուզես. այլ դեռ ապրած չ'ունիս։ Կենցաղ պէտք ունի՞ս.— չարժէ՛ ուրեմն որդւոյըդ ամէնները, վարդաններու տա՛կերտիք. . . Բայց դու չ'ես խօսիր ինձ. աչերդ յառնահատ[illegible]եամբ կը պլպլան, ճակտիդ վրայ լուսմ կը կարդամ. ի՞նչ, միթէ վհատա՞ծ ես այն ատենին, մինչ դի չ'ուզես չարժերու փորձ փորձել. ո՛վ Աստուած, քանի՛ աղետաբեր է այս վհատումը . . .

Հայրենեացս վիճակին վրայ յուսահատ կը մնայի. կեանքը յանդգնօք կը թուէր ինձ այլ ևս. վհատումը հոգւոյս վրայ կը ծանրանար։

«Ա՛ի վհատիր, ո՛վ Հոյ» , ըսաւ մեղմ ձայն մը մօտէս. ու կամենալով մատ մը հեռուն, չատ հեռուն հրեշտակ մը ցոյց տուաւ։ Աերեւնաբար առ այն դարձայ։

Խարտեաշ կոյս մըն էր անի. ոսկեզօծ գանգուրներ իր կճեպ ուսերուն վրայ կը ծածանէին՝ ինչպէս դեղեցիկ առուներ մը ալեակին վրայ. կապոյտ աչերուն մէջ՝ երկինն էր պատկերվէր, իրր արձնեալ ապակւոյ վրայ։ Իր կարապի թեւիկները կը թրթռային, կարծես չուտ հասնիլ ուզէին. այլ ինք յամր յամր կ'ընթանար ամենայն դժնդակներու մէջէն։ Աերթ ամրի մը մէջ փախըթված՝ յ'երկինն կը սլանար, ու մերթ երկրի վրայ կ'իջնէր։ Ա՛նն տեղ դուարթութիւն ու կեանք կը տարածէր, իրր անի մտենար՝ զօ-

սած ոստը ծաղիկ մը դուրս կու տար, չորցած միջատը ճիւ մը հանէր. արև ծաղիկն առ այն կը դարձնէր իր ըսյն ճակատը, իրր թէ երկրորդ արև մ'ըլլար անի. Թուխերն անոր քայերուն առջև իրենց գոյնզգոյն ծաղիկները կը հակէին, որպէս զի Հրեշտակն անոնց վրայ կոխելով անցնի. իսկ նա, վարդերու բաժակացը վրայէն ոստոստելով, կակաչներու չքեղ կոնրին մէջ իր տոտիկները լուսալով, դէպ ի ես կը յառաջանար։

Օ՛հ, ո՞վ ես դու, հրեշտա՛կդ բարեբար, որ ամենուրեք կայտիռ կը սլաես, յարութիւն կու տաս հոգեվարին, կեանք կ'ազդես մեռելոյն.

— Ես Յոյսն եմ. ե՛ս եմ որ ըզ մարդ իր խանձարուրի մէջէն կ'ոտնեմ, թևոյս մէջ օրրելով կը քընայեմ, ու 'զիմ չունիս կը խաւնեմ անոր վերջին հետ. . . Գիտե՛մ, դու՛ ալ ինձ պէտք ունիս, դո՛ւ ալ վհատած ես. մեծ վիշտ մը 'զքեզ կը մաշէ. այլ աւելո՛ս քեզ, խոցելդ պիտի բուժին.

Եւ Հայաստա՞ն . . .

— Ես ճեռք դրի անոր վրայ, պիտի տարի Հոյաստան։

Կը տեսնե՞ս, յարեց նա՝ մատին ծայրովը ինձ հեռուն ցուցնելով.

Ա՛չերս դէպ այն կողմը սևեռեցայ. Ա՛սպեի դագաթին վրայ արշալոյսը կը ճառագայթէր.

Կ'իմանա՞ս, ըսաւ ինձ.

— Ա՛յո՛, գոչեցի։

Նոյն վայրկենին՝ չը գիտեմ ինչ չարժում մ'ըրաւ Յոյսը. և ահա հիանալի տեսարան մը պարզեցաւ իմ առջև. Ա՛րմաւիր փուշիներու մէջէն կը բարձրանար, Ա՛րտաշատ կը կանգնէր, Ա՛նի յ'ոտս կ'ելնէր, անթիւ ժողովուրդ մը 'զանապատները կը ծածկեցնէր . . .

Ա՛յս մեծ յեղափոխման վրայ ըսքանչացած՝ արձընայ.

Երա՛զ մըն էր ասի . . .

Մ. Ջերազ.

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԵՌԵԼՈՑ

ՏԷՄՈՍԹԷՆ ԵՒ ԿԻԿԵՐՈՆ ։

Տէմոսթէն։– Երկար ատենէ ի վեր ձեզի տեսնել կը բաղձայի . ձեր պերճախօսութիւնն համբաւը լսեցի . կեսար , որ հոս նոր եկած է , այս մասին ինձ տեղեկութիւններ տուաւ ։

Կիկերոն։– Սոյգ է որ պերճախօսութիւնն իմ մեծամեծ ձիրքերէս մին եղած է ։

Տէմոսթէն։– Մանրամասնաբար խօսեցէք ինձ ատոր վրայ , կ՚ազաչեմ ։

Կիկերոն։– Նախ , անիրաւ տեղը ամբաստանեալ բաղդամ անձեր պաշտպանելէ . Սիկիլիոյ դատաւոր Վէրէսը աքսորել տուի . օրինաց դէմ ու ի պաշտպանութիւն անոնց խօսեցայ . քնկճեցի զԿատիլինա և զիւր կուսակիցս . ժողովուրդի տրիբունն Աէքսդոսը պաշտպանելու համար դատ բացի , որ մինչ ինձ օգնած է , նոյն խակ իմ սրտոտնեաց ատեն . վերջապէս իմ կեանքս պահելէն այն փիլիպպոսեան ըսուած ճառերով , որք այնչափ հռչակաւոր են , և . . .

Տէմոսթէն։– Եւ խիստ կը զեղջտիանայեմ լսել կ՚ուզէք , այնպէս չ՚է ։ Ձ՚էի կարծեր որ ձեր մտադրութիւնը հոս ալ գործածէիք ։ Բայց մէկդի թողունք զայս ։ Ի՞նչ ըրած էք հռետորութեան մէջ ։

Կիկերոն։– Այնպիսի գրքեր չինեցի , որք յաւետեան պիտի մնան . ոմանցնէն երևելի ճարտասանութեան վրայ խօսեցայ , և . . . ։

Տէմոսթէն։– Կը տեսնեմ որ միշտ ճառախօսութեանդ վրայ խօսել կ՚ուզես ։ Մի կարծեր որ ես կը խաբուիմ քենէ . ես ուրիշներէ աւելի գիտեմ զանոնք , և . . .

Կիկերոն։– Լա՛ւ , դարձեալ իմ անախտութիւնս կը կշտամբէք , և դո՛ւք ինքզինքնիդ կը դավէք ։

Տէմոսթէն։– Սոյգ է . կը խոստովանիմ որ անիրաւ եմ նոյս մասին . ուշ չը դրի ըսածիս . բայց դու ալ պիտի խոստովանիս որ ինքզինքդ ամեն ատեն կը գովես ։ Երբորդ կատիլինական ճառիդ սկիզբը ինքզինքիդ ընծայած գովեստներէդ աւելի ի՞նչ անախորժ բան կայ , երբ կ՚ըսես ։ «Եթէ Հռոմի հիմնադիրը , Հռոմուլոս , ատատուածոց կարգը դասեցին , ի՞նչ պիտի ընեն անոր՝ որ պահպանեց այն հիմնեալ ու պարզացեալ քաղաքը» ։

Կիկերոն։– Բայց եթէ գործին խորը քննենք , պէտք չ՚է՞ր որ զիս գովէինք՝ այնպիսի թշնամեաց դէմ ինքզինքնիս պաշտպանելու համար ։ Երբ կուգնես ալ զօրաւոր մարդիկ ունեցանք մեզ դէմ ։ Ձեր սխալանքը Փիլիպպոս Մակեդոնիոյ թագաւորն էր , իսկ իմ՝ Մարկոս-Անտոնիոս , որ յետոյ Օգոստոսի հետ կայսրութիւնը երկու բաժնեց , և ինք անարգել առաւ կ՚ըն զեղելի և կ՚ին ծաղկեալ մասը ։

Տէմոսթէն։– Այ՛ , բայց երբ զուք իրեն դէմ խօսեցաք , ինք ոչ այլ ինչ էր , բայց եթէ եռասկա . ժողովուրդն զմեզ իբր հպատակիք կը նկատէր , և ձեզ կը հաւատար ։ Ես , սակայ , նախապաշարեալ և ծանրակշիռ իրազեկութեանց մէջ անկարող ժողովուրդ մը համոզելու պարտաւորված կ՚ին . նաև , ես զօրաւոր կերպով խօսեցայ ։ Կը խոստովանիմ եմ դուք ալ զօրաւոր կերպով խօսեցաք , սակայն չատ սրտճաքանք ալ ունեցուցիք ձեր ճառերուն մէջ ։ Ձ՚ճմարիտ պերճախօսութիւնը պէտք չ՚է արուեստ ցուցնէ . կամ պէտք չ՚է բնաւ խօսիլ , և կամ պէտք է ճշմարիտ ու հաւատաւոր պերճախօսութիւն ուսնիլ ։ Խ. Մ։

Մ . Ջպուգճեան

ՏՆՕՐԻՆ Ս. ՄԻՐԱՅԵԼԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՌԱՋԻԼ ՆԱՒՊԱՐԵԱՆ ԵՒ ՇՀԵՆԱՁԱՐԵԱՆ

Ի ԽՍԱՓԻՒՂ Կ. ՊՕԼՍՈՑ